

Η θέση της Ακολουθίας της Προσκομιδής ή Προθέσεως

Ορθοδοξία / Θεία Λατρεία

Ιεροδιάκονος Γεώργιος Ζαραβέλας, Θεολόγος, ΜΑ Ιστορικής Θεολογίας – Λειτουργικής ΕΚΠΑ

Η ακολουθία της Προσκομιδής ή Προθέσεως συνιστά δομικό τμήμα της Θείας Λειτουργίας. Η ενότητά της με το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας είναι αυτονόητη, αλλά η θέση, στην οποία λάμβανε αυτή χώρα, δεν είναι πάντα η ίδια. Η αρχαία Εκκλησία δεν γνωρίζει ειδική, διαμορφωμένη ακολουθία για την Προσκομιδή. Η ξεχωριστή τελετή της προετοιμασίας των Τιμίων Δώρων είναι μεταγενέστερη, αφού τα πρώτα στοιχεία της αρχίζουν να εμφανίζονται τον 1^ο αι., ενώ αποκρυσταλλώνεται στην πολύπλοκη και έως σήμερα διασωζόμενη μορφή της μεταξύ 13^{ου} και 15^{ου} αι.

Η κεχωρισμένη από τη Θεία Λειτουργία, αλλά τελούμενη στο πλαίσιο της τελευταίας, τελετή της Προσκομιδής έλαβε εξ αρχής τη θέση της πριν από την τέλεση της Θείας Λειτουργίας, τουλάχιστον όσον αφορά ένα μεγάλο τμήμα της. Η αρχική ευχή της Προσκομιδής, η οποία σώζεται έως και σήμερα στη Θεία Λειτουργία, μαρτυρά τον αρχέγονο χαρακτήρα της. Ο R. Taft περιγράφει την αρχαία τάξη ως ακολούθως: Η προετοιμασία των Τιμίων Δώρων γινόταν από τους

διακόνους στο αρμόδιο πρόσκτισμα του ναού, το διακονικό ή σκευοφυλάκιο, το οποίο βρισκόταν στη νοτιοδυτική πτέρυγά του. Πριν από την είσοδο του επισκόπου, του λοιπού κλήρου και του λαού στον κυρίως ναό, οι διάκονοι έφεραν πάνω σε δίσκους τα επιλεχθέντα δώρα για την τέλεση της Ευχαριστίας προ του επισκόπου και εκείνος διάβαζε την ευχή της Προθέσεως «Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον», που συνιστά και το αρχαιότερο στοιχείο της ακολουθίας.

Η απλοϊκότητα της Προσκομιδής στην Αρχαία Εκκλησία είναι εμφανής. Η τελετή ουσιαστικά ήταν ανύπαρκτη, αλλά αποτελείτο από την απλή πράξη διαλογής των προσφορών των πιστών και την εκλογή των καταλληλότερων για χρήση στο μυστήριο. Η κίνηση αυτή εξελίχθηκε με περιπλοκότητα, έλαβε ιδιαίτερη σημασία και συμβολισμούς και αποδεσμεύθηκε από το διακονικό. Η αρμόδια χωρική θέση της είναι το Ιερό Βήμα και συγκεκριμένα η κόγχη της προθέσεως, ενίοτε και ορθότερα σε διαφορετικό κλίτος από το κεντρικό, όπου βρίσκεται η Αγία Τράπεζα, ενώ άλλοτε σχεδόν δίπλα στην τελευταία. Η χρονική θέση, όμως της Προσκομιδής συνιστά σημείο προβληματισμού.

Η ακολουθία της Προθέσεως είναι πλέον αποδεσμευμένη από τη Θεία Λειτουργία και έχει δική της έναρξη και απόλυση. Ο Νικόλαος Καβάσιλας θεωρεί ότι η πρώτη αποτελεί την αρχή της δεύτερης και σε κάθε περίπτωση προηγείται χρονικά η τέλεσή της. Ο Συμεών Θεσσαλονίκης χαρακτηρίζει την Προσκομιδή ως «προοίμια της ιερουργίας», συναινώντας ουσιαστικά με τη θέση του Καβάσιλα.

Η ορθότερη θέση, κατά την οποία πρέπει να λαμβάνει χώρα είναι κατά τη διάρκεια

του Χερουβικού και πριν από τη Μεγάλη Είσοδο. Το αργό μέλος του ύμνου αυτού, άλλωστε, καθιερώθηκε, ώστε να εξυπηρετεί την ολοκλήρωση της τελετής. Η τάξη αυτή τηρείται εν μέρει στην αρχιερατική Θεία Λειτουργία, στην οποία ο επίσκοπος, αφού θυμιάσει την Αγία Τράπεζα, το Ιερό Βήμα και όλον το ναό, μεταβαίνει στη πρόθεση, εξάγει τις μερίδες υπέρ κεκοιμημένων και ζώντων, καλύπτει τα προσκομιζόμενα και κατακλείει την Προσκομιδή.

Η επόμενη, εναλλακτική θέση για την τέλεση της Προσκομιδής είναι εκείνη, που τηρείται ιδίως κατά την υπό τον πρεσβύτερο τελούμενη Θεία Λειτουργία. Η Προσκομιδή λαμβάνει χώρα πριν την έναρξη της Θείας Λειτουργίας, ήδη από τον Θ' αι., σύμφωνα και με μαρτυρία του Θεοδώρου του Στουδίτου, πιο συγκεκριμένα κατά τα Αντίφωνα ή συνηθέστερα πριν από το «Ευλογημένη η Βασιλεία». Η Προσκομιδή τελείται κατά τη διάρκειά του Όρθρου, όταν αυτός προηγείται της Θείας Λειτουργίας, ενώ όταν αναγιγνώσκονται οι Γ' και Στ' Ώρες, υπάρχει προανάγνωση ή ψάλλεται πολυέλαιος, η Προσκομιδή τελείται ομοίως κατά τη διάρκειά τους. Το τέλος της Προσκομιδής, σε κάθε περίπτωση, καλό είναι να συμπίπτει με την έναρξη της Θείας Λειτουργίας, αφού η θυμίαση της λήξης της πρώτης πρέπει να συμπίπτει με το θυμίαμα πριν από την έναρξη της δεύτερης και να μην προσφέρεται δύο φορές.

Η ολοκλήρωση της Προσκομιδής προ της Μεγάλης Εισόδου είναι ίσως η ορθότερη επιλογή. Ο Γερβ. Παρασκευόπουλος χαρακτηρίζει την κίνηση αυτή σαν «συμπλήρωση της Προσκομιδής» και τη θεωρεί κατάλοιπο της αρχαίας τάξης. Τον πρώτο χαρακτηρισμό («συμπλήρωσις») τον επεξηγεί, αναφέροντας, ότι η χρησιμότητά του είναι ουσιαστικά η μνημόνευση όσων για εύλογη αιτία δεν προσήλθαν στο μυστήριο ή αργοπόρησαν να έλθουν, δεν μετείχαν στην ακολουθία του Όρθρου και δεν προσκόμισαν εγκαίρως τις προσφορές τους, η οποία στη συντριπτική πλειοψηφία των ελληνόφωνων ευχαριστιακών συνάξεων προηγείται.

naxioimelistes.blogspot.com

Βιβλιογραφία:

Κουμαριανού Π. Ι., «Πρόθεση, Προσκομιδή, Προσφορά. Ένα ξεκαθάρισμα Λειτουργικών όρων», *Θεολογία*, Ο' (1999), σ. 483-512.

Παρασκευόπουλου Γ. Χ., *Ερμηνευτική Επιστασία επί της Θείας Λειτουργίας*, εκδοτικός οίκος Χαρ. και Ιω. Καγιάφα, Πάτραι 1958.

Taft R. F., «The Great Entrance. A History of the Transfer of Gifts and other Pre-anaphoral Rites of the Liturgy of St. John Chrysostom», *OCA*, vol. 200, ed. Pontificio Instituto Orientale, Roma 2004.

Τζέρπου Δημ., *Λειτουργική Ανανέωση. Δοκίμια λειτουργικής αγωγής κλήρου και λαού*, τ. Α', Σειρά: Σύγχρονοι Λειτουργικοί Προβληματισμοί, αρ. 2, εκδ. Τήνος, Αθήνα 2001.

Φουντούλη Ιω. Μ., *Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίες*, τ. Δ', εκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2006².

Του Ιδίου, *Λειτουργική Α', Εισαγωγή στη Θεία Λατρεία*, εκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2000³.

<https://bit.ly/3kta84Q>